

โครงการวิจัย สิทธิชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมล้านนา : กรณีศึกษาชุมชนลัวะ ลื้อ
 ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงราย และเชียงใหม่

ผู้รับผิดชอบ อาจารย์อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

คณะวิจัย ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา
 อาจารย์สมบัติ บุญคำเอื้อง

ผู้ช่วยวิจัย บุญชู ณ ป้อมเพชร
 ผศ.ลมูล จันทน์หอม

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "สิทธิชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมของล้านนา : ศึกษากรณีชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในเขตจังหวัดน่าน เชียงรายและเชียงใหม่" เป็นงานศึกษาที่มุ่งหาคำอธิบายให้กับพัฒนาการความคิดเรื่องสิทธิจากมุมมองของกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่มีอยู่ในล้านนา ได้แก่ ชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ และปกาเกอญอ นับตั้งแต่อดีตจนถึงสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งมีการผสมผสานกลมกลืนทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย โดยศึกษาความเป็นจริงจากพื้นที่ชุมชนประกอบกับการสอบเทียบกับเอกสารคัมภีร์โบราณที่ปริวรรตไว้แล้ว และคัดสรรหลักจารีตประเพณีดั้งเดิมที่ยังมีอิทธิพลต่อความคิดและส่งผลถึงการปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้อยู่ในปัจจุบัน

คณะวิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่ว่าด้วย "สิทธิชุมชน" ของชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมเหล่านี้ เป็นการเฉพาะด้วย เท่าที่พอจะหาหลักฐานร่องรอยที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน โดยศึกษาผ่านความขัดแย้งในเรื่องการควบคุมและจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า เขา ซึ่งเป็นปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่นที่สวนทางกัน หรือระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับกลุ่มผลประโยชน์จากภายนอก หรือกระทั่งระหว่างชุมชนต่างชาติพันธุ์ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกันแล้วมีปัญหาขัดแย้งกัน นับว่าเป็นสถานการณ์ที่มีการละเมิดสิทธิในหลายลักษณะ เป็นผลให้การแสดงออกของระบบคิดที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิในสังคมมีแตกต่างหลากหลาย ในเงื่อนไขที่มีการโต้แย้งกันในเรื่องสิทธิเหนือทรัพยากร ยังแสดงให้เห็นถึงสาเหตุ ที่ทำให้ความคิดที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิและสิทธิชุมชน เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีพลวัตในสถานการณ์ปัจจุบันได้

การนำเสนอผลการวิจัยเรื่องนี้แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรก เป็นการวิจัยจากข้อมูลลายลักษณ์หรือเอกสารโบราณที่บันทึกถึงเรื่องสิทธิชุมชนล้านนา ในอดีตหลายร้อยปีที่ผ่านมา ท่านผู้รู้ในสังคมล้านนาในอดีตได้บันทึกเกี่ยวกับเรื่อง "สิทธิ" ปะปนไว้ในกฎหมายโบราณ ในเอกสารโบราณอื่น ๆ อีกหลายประเภทรวมทั้ง "สุภาษิต คำสอน" ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันก็มีประเพณี

พิธีกรรมรวมทั้งระบบกลไกต่าง ๆ ในชุมชน ที่ชุมชนยังถือปฏิบัติอยู่ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนพื้นเมืองดั้งเดิมของล้านนาได้เห็นความสำคัญและให้ความเคารพในสิทธิต่าง ๆ ของผู้คนในชุมชน ถือเป็นข้อตกลงทางสังคมที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม

งานวิจัย ส่วนที่สอง เป็นงานวิจัยภาคสนามศึกษาถึงจารีตประเพณีในชุมชนปัจจุบันว่าชุมชนยังเคารพและถือปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิชุมชนอยู่หรือไม่อย่างไร และมีปัญหาเรื่องสิทธิในชุมชนอย่างไร โดยงานภาคสนามได้ศึกษาชุมชนดั้งเดิมกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชนลัวะที่จังหวัดน่าน ชุมชนปกากะญอที่เชียงใหม่ ชุมชนไทลื้อและไทยวนที่จังหวัดเชียงราย โดยมีประเด็นศึกษาถึงสิทธิชุมชนลัวะ สิทธิการใช้ทรัพยากรน้ำของปกากะญอ สิทธิเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าดั้งเดิมของชาวไทยยวน และศึกษาสิทธิชุมชนของชาวไทลื้อผ่านอัตลักษณ์ของชาวไทลื้อ

ปัจจุบันได้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ไม่เข้าใจถึงจารีตประเพณีดั้งเดิมของชุมชนต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ความขัดแย้งเหล่านี้ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อชุมชน โดยที่ชุมชนคิดว่าจะเมิดสิทธิดั้งเดิมของเขา เช่น การจัดการที่ดินป่าแบบดั้งเดิม การจัดการทรัพยากรน้ำ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้อาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้น ถ้าไม่มีการศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องสิทธิชุมชนตามจารีตประเพณีเดิมที่ยังคงสืบทอดและปฏิบัติ กับสิทธิที่รัฐบาลกำหนดไว้ในกฎหมายปัจจุบัน

งานวิจัยชิ้นนี้ ให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดด้วยเรื่องสิทธิ จากมุมมองของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่มีอยู่ในล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อที่จะหนุนเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในการจัดการและร่วมดูแลรักษาทรัพยากรของส่วนรวมตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน และเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการใช้ทรัพยากรระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกขณะในปัจจุบัน ทั้งนี้ผลการวิจัยอาจนำไปสู่ทางออกจากปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี เพื่อสร้างสรรค์ความมั่นคงของสังคมควบคู่ไปกับความยั่งยืนของธรรมชาติอย่างพร้อมเพรียงกัน

Abstract

The research on the indigenous community rights of Lan Na: the case study of the Lua, Yuan, Lue, and Karen communities in Nan, Phrae, and Chiang Mai, aims at studying the concept of the community rights development of Lan Na in the past until the present. For historical study, the researchers will make use of traditional manuscripts, some of which have been transliterated, some have not, for documentary research. Then further conduct field investigation in present-day situation in order to find out how traditions and rituals which are related to the communal rights function in each particular field and case-study.

Nowadays, there are conflicts and community rights abuses in the North due to the mismanagement of natural resources including land, water, and forest. This has led to conflicts between lowlanders and highlanders, and between the Thai state and the people. Some case-studies in the area where problems have occurred are well-chosen including the case of dam construction in Tambon Saieb, Amphor Song, Phrae, the problems of water management in Amphor Chiang Muan, Phayao, and problem of forest management in Ban Luang, Amphor Chomthong, Chiang Mai.

The result of the research is expected to be useful in terms of building common understanding, reducing the conflicts and stopping the abuses of people's community rights in Northern Thailand particularly among those communities which had been the aborigines of Lanna in the past.